

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ АСПЕКТИ ПЕРЕКЛАДУ ПОЛІТИЧНИХ ТЕКСТІВ

Однією із багатьох проблем, які вивчаються лінгвістами, вагоме місце посідає дослідження лінгвістичних аспектів міжмовної комунікації, яку називають *перекладом*. Багато вчених-перекладознавців, таких як, В.Н. Комісаров, Т. А. Казакова, І. В. Корунець, А. В. Федоров, І.С. Алексеєва, В. І. Карабан, Г. Е. Мірам та інш., розглядають актуальні питання перекладу, що пов'язані з нормативністю та якістю перекладацьких текстів. Актуальність нашої роботи пов'язана з такими остаточно невирішеними питаннями, як нормативність перекладу політичних текстів та ділових документів. Новизна роботи зумовлена новизною дослідженого матеріалу, а саме фрагменту англо-українського перекладу тексту Угоди про Асоціацію із Статті 1 з назвою «Цілі» (укр. версія (L2) та Article 1 «Objectives» (English version (L1) [10; 11].

Метою дослідження стало з'ясування лексико-семантичних особливостей перекладу тексту Угоди про Асоціацію та визначення оптимального варіанту перекладу. Джерелами слугували «Великий англо-український словник» упоряд. М. Г. Зубковим, «Словник української мови в 11 томах» уклад. Інститутом мовознавства ім. О. О. Потебні та «Oxford Learner`s Dictionary of Academic English» [дж. 1; 2; 3].

Вчені по-різному називають одну із найголовніших ознак перекладу — адекватність, правильність, успішність, професійність, норма, якість, повноправність, рівноцінність та інш. Всі ці поняття є синонімічними по відношенню до оцінок якості перекладу. Професійний підхід до перекладу забезпечує бажаний результат — якісний текст перекладу [3, 18].

Обов'язковою умовою створення адекватного перекладу є вміння правильно аналізувати будову іншомовних речень, конструювати речення у перекладі відповідно до норм мови і жанру перекладу.

Основну проблему перекладу становить семантика. Перекладач має справу не із мовами як системами, а як із текстами, і тому переклад повинен здійснюватися із урахуванням семантичної еквівалентності не окремих слів, речень, а саме всього перекладацького тексту, певна річ, з деякими семантичними втратами.

Так звані «псевдоінтернаціоналізми» («фальшиві друзі перекладача») часто виступають причинами перекладацьких семантичних помилок. Це слова, які схожі за звучанням в мовах L1 та L2, які часто походять від спільних етимологічних коренів, проте мають в двох мовах різні значення. Аби уникнути помилки, необхідно бажано перевіряти такі сумніви в спеціальних словниках «фальшивих друзів» чи в звичайних двомовних словниках. Прикладами «фальшивих друзів перекладача» є *actual* — фактичний, а не актуальний; *activity* — діяльність, а не активність; *authority* — нац. уряд, а не нац. адміністрація.

Проблеми пов'язані з перекладом безеквівалентної лексики – такої, повної відповідності якої не існує в перекладацькій мові (L2). Це стосується слів, які позначають національно-специфічні реалії, деякі почуття, дії, речі, які неможливо передати чи конкретним відповідником чи із недостатнім емоційним забарвленням. Прикладами можуть слугувати *landslide* — перемога на виборах більшістю голосів; *brinkmanship* — мистецтво проведення політики на грані війни [7, 184-192].

Щодо питання перекладацьких тактик та техніки роботи зі словником, треба зауважити, що переклад ніколи не обмежувався вибором із числа тих елементів, які зафіксовані словником. На практиці можна побачити, що у процесі перекладу використовуються слова, які відсутні у словниках. І це є нормальним явищем, оскільки словник не в змозі передбачити усі можливі конкретні варіанти словосполучень. Словник є лише відправною точкою для пошуків необхідного способу перекладу слова в певному контексті [7, 194-195].

Розглядаючи специфіку ділових документів, можна сказати, що комунікативним завданням таких текстів є налагодження та підтримування контакту між представниками кампаній, організацій та повідомлення актуальної інформації. Мовні засоби, за допомогою яких оформлюються такі тексти, належать до канцелярського різновиду письмової літературної мови. Головними рисами канцелярського стилю є велика кількість кліше; архаїчність лексики; складний синтаксис; точність та однозначність висловлень; виклад матеріалу у формі теперішнього часу; відповідні складні терміни; титули, звання, посади; звернення від 1-ої особи мн. («ми»); відсутність емоційно забарвленої лексики [1, 187-190].

Важливим аспектом ділових листів є і врахування вимог політичної коректності – вимог не образити неадекватним словом або висловом почуття різних груп населення та різних меншин. Перш за все, це стосується правильного вибору слів, словосполучень, конструкцій речень, що вважаються ввічливими в тому чи іншому мовленні [3, 370].

Як вже було зазначено, для аналізу нами був обраний фрагмент Угоди про Асоціацію із Статті 1 з назвою «Цілі» (укр. версія) та Article 1 «Objectives» (English version). Загальна кількість слів в українській версії — 194, а в англійській — 224. Кожне слово англomовного та україномовного текстів було перевірене у «Великому англо-українському словнику» на співвіднесеність семантики та сфери вживання. Нами було розроблено три варіанти перекладу обраного фрагменту українською мовою, які і стали матеріалом, що ми аналізували за допомогою експериментальних методик. Текст оригіналу не був включений до анкет.

Створюючи три варіанти перекладу українською мовою, загалом ми брали до уваги слова, які мають більше всього значень, частіше із невеликими розбіжностями в семантиці. Наприклад, з дієслів, «*to promote (peace)*» має такі варіанти, як «сприяти, підтримувати, стимулювати, активізувати тощо». З іменників, «*(Ukraine's) association*» — «участь, товариство, асоціація, спілка». З прикметників, «*an appropriate (framework)*» — «відповідний, придатний, належний». Наявність еквівалентів дають можливість використати різні випадки у кожному варіанті.

Деякі слова в словнику подавались за значенням, як і в нашому контексті. Наприклад, фрагмент в англomовному оригіналі «*rapprochement between the Parties*» перекладається в україномовному оригіналі як «зближення Сторін». В словнику ми бачимо, що крім цього варіанту є «відновлення (поновлення) дружніх відносин (особ. між державами)», що повністю відповідає нашому контексту. Отож були обрані і такі два варіанти перекладу.

В експерименті-опитуванні брали участь 20 інформантів. Загальна кількість анкет — 20 (варіант 1 складає 7 анкет; варіант 2 — 7; варіант 3 — 6 анкет). Анкетування проводилося серед осіб, в яких рідна мова — переважно українська. В середньому вік реципієнтів припадає на 18-20 років. Стать реципієнтів переважно жіноча (15 осіб). Володіння українською мовою за п'ятибальною шкалою реципієнти оцінюють на 4 бали (11 осіб), а на 5 — 9 осіб. Освіта переважно вища неповна (17 анкет) та 3 анкети — вища повна.

Завданням було прочитати текст із Угоди про Асоціацію між ЄС та Україною та оцінити текст за п'ятибальною шкалою за певними критеріями (стилістична нормативність, граматична нормативність, логічність, зрозумілість). Також реципієнти повинні були підкреслити фрагменти, які, на їх думку, не відповідають нормам української мови та надписати свій варіант, якщо це можливо.

Під час аналізу анкет ми брали до уваги найчастотніші фрагменти з урахуванням кількості осіб, які підкреслили фрагмент, та кількості власних варіантів. Для аналізування анкет був використаний «Тлумачний словник української мови в 11 томах» для кожного варіанту окремо.

Найцікавішим терміном, який був зазначений в україномовному оригіналі став *acquis*. Він був відсутній в двомовних словниках. Виявилось, цей термін походить із французької мови. Його значення ми подивилися в законі України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу»:

«*Acquis communautaire (acquis)* — правова система Європейського Союзу, яка включає акти законодавства Європейського Союзу (але не обмежується ними), прийняті в рамках Європейського співтовариства, Спільної зовнішньої політики та політики безпеки і Співпраці у сфері юстиції та внутрішніх справ».

Ми обрали два значення із цього списку та залишили в одному з варіантів термін *acquis*, щоб подивитися чи зрозуміють його реципієнти. І справді, цей термін викликав нерозуміння майже в усіх, та ніхто не запропонував свого варіанту.

Багато реципієнтів підкреслили фрагмент «які вестимуть», англійською «*leading towards*», який так і був перекладений в україномовному оригіналі. Жоден не запропонував свого варіанту. Мабуть, в реципієнтів виник сумнів щодо форми майбутнього часу. Можливо, якби був варіант «які будуть вести до...», ніхто б не підкреслив цей фрагмент тексту.

Найбільше сумнівів викликав фрагмент з Варіанту 2 «**Намірами Асоціації**», англійською «*The aims*». Три реципієнти запропонували нам варіант «Цілями Асоціації».

● За Словником української мови в 11 томах (СУМ-11):

● **НАМІР**, у, *чол.* Задум, бажання зробити що-небудь.

● **ЦІЛЬ**, і, *жін.* — *перен.* Те, до чого прагнуть, чого намагаються досягти; мета.

● За **Oxford Learner's Dictionary «aim» is «the purpose of doing something; what somebody is trying to achieve».**

В офіційно-діловому стилі слова у переносному значенні не вживаються («ціль»), а «мета» не має форми множини. Тому найкращим варіантом є слово «Намір».

Перевіrivши варіанти реципієнтів за такими словниками, як «Великий англо-український словник», «Словник української мови в 11 томах», «Oxford Learner's Dictionary of Academic English», «Толковый переводоведческий словарь» Л. Л. Нелюбіна, можна зробити висновок, що сумнівні фрагменти не є «не українськими». Всі варіанти є синонімічними, з невеликими семантичними розбіжностями. За критеріями оцінювання три варіанти мають 4 бали за п'ятибальною шкалою.

Отже, проаналізувавши усі анкети, можна сказати, що всі варіанти відповідають вимогам якості, що висуваються до перекладу текстів подібного жанру. Остаточо визначити, який з варіантів є оптимальним, складно, адже в кожній анкеті реципієнти були різними за кількісними показниками віку, статі, рідної мови, володінням української мови, освіти. Можна зробити припущення, що найменшу кількість сумнівних фрагментів реципієнти знайшли у Варіанті 3, і саме з цієї точки зору, він може слугувати найоптимальнішим в нашому випадку.

Корисність цієї роботи пов'язана із новизною дослідження перекладу фрагменту тексту Угоди про Асоціацію. Перспективи результатів роботи можуть бути використані у подальшій розробці та застосуванні її як ілюстративного матеріалу на заняттях з теорії та практики перекладу, з англійської мови та в курсі політичної лінгвістики.

Список використаної літератури

1. Алексеева И. С. Профессиональный тренинг переводчика : [учеб. пособ. по устн. и письмен. переводу для переводчиков и преподавателей] / И. С. Алексеева. – СПб. : Союз, 2001. – 288 с.

2. Казакова Т. А. Практические основы перевода : [учеб. пособ.] / Т. А. Казакова. – СПб.: Союз, 2001. – 320 с.

3. Карабан В. І. Переклад з української мови на англійську мову : [навч. посіб.-довід. для студ. вищих закладів освіти] / В. І. Карабан, Дж. Мейс. – В.: НОВА Книга, 2003. – 608 с.

4. Комиссаров В. Н. Современное переводоведение : [учеб. пособ.] / В. Н. Комиссаров. – М.: ЭТС, 2002. – 424 с.

5. Корунець І. В. Вступ до перекладознавства : [навч. посіб.] / І.В. Корунець. – В.: Нова книга, 2008. – 512 с.

6. Мирам Г. Э. Профессия : переводчик : [учеб. пособ.] / Г. Э. Мирам. – К.: Ника-Центр, 1999. – 160 с.

7. Федоров А. В. Основы общей теории перевода (лингвистические проблемы) : [учеб. пособ. для ин-тов и фак-тов иностр. языков] / А. В. Федоров. – 5-е изд. – СПб. : Филологический факультет СПбГУ. – М.: ООО «Издательский Дом «ФИЛОЛОГИЯ ТРИ», 2002. – 416 с.

8. Закон України. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу [Електронний ресурс] : [сайт] : україн. Версія // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1629-15>. – Назва з екрана.

9. Зміст acquis Європейського Союзу [Електронний ресурс] : [сайт] : українська версія // Режим доступу: http://www.cpk.org.ua/files/es_acquis.pdf. – Назва з екрана.

10. УГОДА ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ [Електронний ресурс] : [сайт] : україн. версія // Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=246581344. – Назва з екрана.

11. EU–Ukraine Association Agreement – the complete texts [Електронний ресурс]: [сайт]: англ. версія. – Режим доступу: http://eeas.europa.eu/ukraine/assoagreement/assoagreement-2013_en.htm. – Назва з екрана.

Список використаних джерел

1. Великий англо-український словник: Понад 112000 слів / [упоряд. М. Г. Зубков; худож.-оформлювач Б. П. Бублик.] – Х. : Фоліо, 2006. – 790 с.

2. Словник української мови: В 11 т. [уклад. Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні]. – К. : Наукова думка, 1970–1980.

3. Oxford Learner's Dictionary of Academic English [Електронний ресурс]: [сайт]: англійська версія // Режим доступу: <http://www.oxfordlearnersdictionaries.com>. – Назва з екрана.